

Knoz, Tomáš

Konfiskační a úpadkový protokol (1623-1624)

In: Knoz, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace : moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2006, pp. [218]-238

ISBN 8086488349 (Matice moravská)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123620>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Konfiskační a úpadkový protokol (1623–1624)

Důležitým opatřením habsburských císařských orgánů v procesu pobělohorských konfiskací bylo sestavení a vydání konfiskačního a úpadkového protokolu, v německém originále označeném „*Confiscations- und Crida-Protocoll*“. Podobně jako v případě analogického dokumentu pro Čechy „*Böheimisches Confiscations Protocollum*“ jeho vydání představovalo závažný krok v průběhu konfiskačního procesu na Moravě a dost možná jej lze nazvat jeho zásadním mezníkem.⁴⁵⁷

Vznik konfiskačního protokolu

Protokol byl zřejmě na císařovu výzvu připraven kardinálem Dietrichsteinem, resp. jeho prokurátory a kanceláři, jako podkladů bylo využito oceňovacích materiálů jednotlivých panství a akt vydaných císařskou dvorskou komorou, jež se ve sledované době nacházela v dietrichsteinské kanceláři a archivu.⁴⁵⁸ O kardinálově přímém či zprostředkovaném autorství konfiskačního a úpadkového protokolu ostatně svědčí i četné zmínky v dokumentu, v nichž je moravský zemský gubernátor uváděn v první osobě.⁴⁵⁹

(457) SÚA PRAHA, ČDKM – Rukopisy, inv. č. 90, Böheimisches Confiscations Protocolum über diejenige Gütter, welche wegen der Ao. 1618 im Königreich Beheimb angegangenen Revolution, nach der am Weisen Berg Ao. 1620 den 8. Novembris Erfolgeten Victoria, von der hier zu Eigends angesetzten Kayser. Inquisitions-Commision im Königreich Böhaimb Eingezogen- und Confiscirt worden, woraus zugleich zuersetzten, 1620–1630, orig., něm. Podobně, jako tomu bylo v případě moravského konfiskačního protokolu, také český konfiskační protokol se zachoval v několika poněkud se vzájemně lišících exemplářích. Jeden z exemplářů se například nachází v Rodinném archivu Kouniců, v materiálech Questenbergů. Snad z toho důvodu, že Questenbergové byli účastní konfiskačního procesu nejen na Moravě, ale také v Čechách. MZA BRNO, G 436, Rodinný archiv Kouniců, inv. č. 6011, kart. 731, Konfiskační kniha statků v Čechách zkonfiskovaných po porážce stavů 1620 (Confiscationsbuch Anno 1643), 483 fol., něm., kožená vazba. Další exempláře se nacházejí ve sbírce rukopisů Knihovny Národního muzea pod signaturami KNM VII-C-26 a KNM VII-C-17. (Za laskavou informaci děkuji prof. Dr. Jaroslavu Čechurovi.)

(458) V konfiskačním a úpadkovém protokolu se například vyskytují časté odkazy na císařské a komorní rezoluce, na jejichž základě byla konkrétním nabyvatelům předávána nebo prodávána příslušná dominia. Jako příklad lze uvést odkaz na císařskou rezoluci, podle níž měl být předán (eingeraumt) brněnský dům Ladislava Veleny ze Žerotína císařskému plukovníkovi Jiřímu z Náchoda. MZA BRNO, G 11, Sbírka Františkova muzea, Konfiskační a úpadkový protokol, inv. č. 317, mladší opis, fol. 13v–15.

(459) Uvádění kardinála Dietrichsteina v první osobě se objevuje ve velkém množství

Někteří badatelé, kteří se zabývali zkoumáním konfiskačního protokolu nebo dokonce připravili jeho vydání, tento dokument datovali do roku 1623, jiní do roku následujícího. Zastáncem datace do roku 1623 byl především Jindřich Slovák. Zmiňovaný autor toto stanovisko zaujal na základě studia jednoho z četných exemplářů konfiskačního protokolu vyhotoveného písařem Karlem Bartschem a pocházejícího z 9. května 1638.⁴⁶⁰ Christian d'Elvert a později i František Matějka předpokládali, že protokol vznikl až v následujícím roce a že souvisel s dalším a rozhodujícím zasedáním konfiskační komise, které se uskutečnilo v Brně mezi 5. březnem a 27. zářím 1624 a představovalo první z vrcholů její práce.⁴⁶¹ Podle popisu

případů, např. v souvislosti s předáváním stříbra, zlata a klenotů po Zdeňkovi Brtnickém z Valdštejna: „...Silber und Gold, so Er von Wallenstein verlassen hat, meisten theilß Herr Unterholtzer empfangen, die Cleinodien seindt Ihr der Frauen von Wallenstein, weiln sie probirt daß sie ihr gehörig zuerkennet worden, Jedoch 4 oder 5 stück Ihr. May. davon Sie sich noch werden zuerinnern haben durch mich Cardinal zugestelt worden...“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 237–280, zde s. 239. Podobně jako později při přípravě Obnoveného zřízení zemského, také do přípravy konfiskačního protokolu byl určitým způsobem zaangażován Karel starší ze Žerotína, který na jaře roku 1624 o tomto tématu psal několik listů kardinálovi Dietrichsteinovi, v nichž se zastával některých svých známých. Byli mezi nimi jeho příbuzní Jiří z Hodic, Zikmund z Tiefenbachu nebo jeho někdejší dvorní lékař Matyáš Timin z Otenfeldu, jehož se (jak se později ukázalo marně) Karel st. ze Žerotína pokoušel z konfiskačního protokolu vyjmout. ZA OPAVA, prac. Olomouc, Rodinný archiv Žerotínů, ŽD 14, listy adresované Zikmundovi z Tiefenbachu, kardinálu Dietrichsteinovi, konfiskačním komisařům, císaři Ferdinandovi II., fol. 33–38.

(460) Součástí tohoto exempláře protokolu byla i ornamentálně vyzdobená titulní strana s římskou datací do roku 1623. Slovák podle vlastních slov našel uvedený opis konfiskačního protokolu v nejmenovaném německém antikvariátu. Motivem jeho edice byla v období po roce 1918 spíše snaha ukázat zla napáchaná na českém národě Habsburky nežli odborný zájem. Slovák, jenž zjevně nebyl obeznán ani s četností opisů (podle něj byl nejspíše jím nalezený opis exemplářem jediným), ani se starší d'Elvertovou edicí, se ve svém dvojitým překladovém vydání konfiskačního a úpadkového protokolu dopustil mnoha chyb, a to i při přepisu jmen konfiskovaných osob. Jeho edice je tedy možno použít pouze s velkou obezřetností a je nutné ji porovnávat s archivními prameny. Neúplná edice SLOVÁK, J. (ED.): *O konfiskovaných statcích na Moravě*. Úplná překladová edice, ovšem také s četnými chybami TÝŽ (ED.): *Moravský konfiskační protokol*.

(461) Edice Christiana d'Elverta byla vydána roku 1867 jako součást jednoho ze svazků řady *Schriften der historisch-statistischen Sektion*. Ve srovnání s edicemi Slovákovými jde dodnes o nejkvalitnější edici, byť např. svým aparátem (d'Elvert v něm odkazuje především na topografii Řehoře Wolného) neodpovídá požadavkům na moderní kritickou edici. Podle vlastních slov vycházel d'Elvert ze šesti exemplářů konfiskačního a úpadkového protokolu, které se nacházely ve sbírce rukopisů tehdejšího Františkova muzea (dnes v MZA Brno, Sběrka Františkova muzea), jež editor označil za většinou nekompletní a nedůsledně vyhotovené. Podle jeho názoru tedy nebylo při editování možno vycházet z jediného exempláře, ale naopak bylo nutno brát v úvahu jejich větší množství. Jako základ ovšem vzal poměrně mladý opis z roku 1854, který se tehdy pod inventárním číslem 198 a názvem „Fiskalischer Prozess“ nacházel v archivu Historicko-statistické sekce. Mimo to odkázal na starší neúplnou edici Bedy Dudíka. D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 278.

Františka Matějka před komisí tehdy předstoupilo na tři sta osob ze všech tří stavů. S každým z účastníků komise projednala závažnost jeho deliktu, majetkové a finanční poměry, dluhy a půjčky.⁴⁶² Takové dataci protokolu konec konců odpovídají i odkazy na různé císařské rezoluce a dokumenty, z nichž nejmladší odkazuje na rezoluci ze 17. srpna 1624.⁴⁶³ Lze však předpokládat, že úřední příprava protokolu byla dlouhodobější záležitostí, že se s ní skutečně započalo již předchozího roku, kdy byl kardinál Dietrichstein na určitou dobu povolán ke konzultacím do Vídně.⁴⁶⁴ Takovému řešení odpovídá i několik důležitých skutečností, jež lze zjistit hlubší analýzou textu konfiskačního protokolu a jeho konfrontováním s datacemi uvedenými v oficiálních materiálech císařské komory. K několikrát zmiňovanému odjezdu kardinála Dietrichsteina do Vídně došlo v červenci roku 1623. Jedním z posledních předání či prodejů konfiskátů, který se sice uskutečnil až po cestě moravského gubernátora do císařské metropole, ale ještě před jeho odjezdem byl zřejmě připraven, se týkal východomoravských statků Dřevohostice, Bystřice pod Hostýnem a Prusinovice po Janovi starším Skrbenském a Václavovi Bítovském, které připadly nejvyššímu českému kancléři Zdeňku Vojtěchu Popelovi z Lobkovic. Tento prodej je v materiálech císařské dvorské komory datovaný k 26. srpnu 1623.⁴⁶⁵ Jeho výjimečnost dokládá i skutečnost, že jde o pouhé dva dokumenty (z 25. a 26. srpna 1623) adresované kardinálovi, předtím i potom se komora jménem císaře ve svých listech obracela na jeho zástupce, nejvyššího maršálka Českého království a moravského nejvyššího zemského sudího Lva Buriana Berku z Dubé. Všechny další prodeje a převody počínaje

(462) MATĚJEK, F.: *Morava za třicetileté války*, s. 81.

(463) Jde o odkaz na císařskou rezoluci, podle níž mělo být břeclavské panství převedeno na Ester z Meggau. „...Lundenburg aber ist umb 195 000 Thal. Mähr. zwar geschätzt aber der Frau Ester Gräffin von Meggau wegen der Thobarischen Schuld umb 190 000 Thal. Mähr. Inhalt von der Hofcammer auß den 17. Augusti 1624 intimirter Resolution gelaßen worden...“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 240. Uvedenou císařskou rezoluci srov. v pamětní knize císařské dvorské komory HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, 17. 8. 1624, fol. 333v. Originál této rezoluce, ze kterého kardinál čerpal při sestavování protokolu, byl uložen v Dietrichsteinově archivu. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 436, kart. 145, srpen 1624, fol. 156–159. Ve Slovákově edici je mylně uvedeno datum 12. srpna 1624. SLOVÁK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*, s. 10.

(464) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 423, kart. 142, červenec 1623.

(465) HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, 26. 8. 1623, fol. 208. O tom, že bylo předání připraveno ještě před kardinálovým odjezdem do Vídně, svědčí datace korespondence z Dietrichsteinského archivu. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 420, kart. 141, 4.–7. červen 1623, fol. 12–19v.

zářím 1623, už opět řídil osobně Dietrichstein.⁴⁶⁶ Červenec až srpen roku 1623 tak lze ve vztahu ke vzniku konfiskačního a úpadkového protokolu pro Moravu označit za datum *post quem*, srpen roku 1624 za datum *ante quem*.⁴⁶⁷ Dacací moravského konfiskačního a úpadkového protokolu ještě ztěžuje absence originálního textu, za nějž nejspíše nelze považovat ani exemplář z Rodinného archivu Dietrichsteinů. Badatelé jsou tak závislí na pozdějších opisech.⁴⁶⁸

Charakter konfiskačního protokolu

Moravský konfiskační protokol byl v daném okamžiku důležitým, byť ne zcela přesným statistickým záznamem, podávajícím celou řadu důležitých kvantitativních i kvalitativních informací o stavu konfiskačního procesu na Moravě v okamžiku završení jeho první fáze. V zásadě jej lze charakterizovat jako seznam všech konfiskovaných nebo jinak finančně postižených osob. Dále obsahoval soupis jejich statků a movitého majetku a výši odhadu provedeného oceňovací komisí. V tomto ohledu tedy navazoval na soupisy stavovských osob, jejich držav a počtu „zbrojných koní“, které byly jako podklad pro vybírání zemské berně vydávány již v předbělohorském období a jichž při svých výzkumech „moravské šlechty, jejího jmění a náboženského vyznání“ využil již František Hrubý.⁴⁶⁹ Konfiskační

(466) Posledním komorním dokumentem adresovaným Dietrichsteinovi před jeho odjezdem do Vídně byla rezoluce ohledně Nových Syrovic ve prospěch Adama Gabelkovera, prvním dokumentem po jeho návratu rezoluce ohledně Tetčic z 8. října 1623, v níž se komorní úředníci odvolávali na předchozí jednání s Berkou. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, říjen 1623, fol. 179–227.

(467) V textu se ovšem objevují jisté nesrovnalosti, které svědčí o ne příliš důsledné práci jeho zhotovovatelů, kteří neuvedli ani některé již uskutečněné prodeje a do textu nezapracovali ani jiné v dané době již známé údaje. Skutečnost, že některé položky o prodeji konfiskovaných statků, jež byly zaznamenány v protokolu, pocházejí z léta roku 1624, potvrzuje představu, že byl tento dokument vypracováván po několik měsíců a že je nutno za relevantní považovat i dataci do září 1624, uváděnou Christianem d'Elvertem a Františkem Matějkem. SLOVÁK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*.

(468) V materiálech Rodinného archivu Dietrichsteinů, oddílu „Stavovské povstání na Moravě“, se podle inventáře nacházel jeden nedatovaný exemplář konfiskačního a úpadkového protokolu, jenž dost možná mohl být exemplářem původním, anebo alespoň velmi starým opisem, neboť také ostatní materiály uložené v příslušném fasciklu (např. jmenný rejstřík ke konfiskačnímu a úpadkovému protokolu, materiály revizní konfiskační komise z konce dvacátých let) se vznikem tohoto dokumentu souvisely. Dnes se ovšem v inventáři uvedený protokol v tomto fasciklu z nejasného důvodu nenachází. Jmenný a místní seznam ke konfiskačnímu a úpadkovému protokolu z r. 1623, jenž je součástí oddělení „Stavovské povstání na Moravě“, by mohl odkazovat na původní vypracování protokolu, ani to ovšem nelze říci s naprostou jistotou. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 393, kart. 132.

(469) HRUBÝ, F.: *Moravská šlechta roku 1619*, s. 107–123. V poslední době se danou pro-

a úpadkový protokol však svým rozsahem i výpovědní hodnotou tyto seznamy určené jako podklad pro vypisování a vybírání berně přesahoval a v mnohých ohledech se od nich také odlišoval. Především nezaznamenával majetek všech šlechticů a dalších držitelů pozemků (v zemi či v konkrétním kraji), nýbrž pouze těch osob, jejichž statky propadly konfiskaci nebo které musely za svou účast v povstání zaplatit jinou formu pokuty. Dále se zabýval nejen rozsahem, finančním oceněním dominií a jejich zadlužením, ale také vinou jednotlivých rebelů vyjádřenou podílem jejich konfiskace, jejich movitým majetkem a stavem financí konfiskovaných osob a dokonce i budoucím osudem konfiskovaných majetků. V případě, že již bylo dané panství prodáno (nebo předáno) žadateli, bylo zde také uvedeno jeho jméno a suma, za níž bylo panství skutečně prodáno (ta byla velmi často nižší nežli odhadní cena, neboť císař tímto způsobem splácel dluhy svých příznivců – jen ve výjimečných případech bylo panství předáno zcela bezplatně). Pokud nebyl konfiskovaný šlechtic držitelem žádného statku nebo byl jeho nemovitý majetek tak zpusťoš, že by jeho zabavení a následná komorní správa přinesla císaři Ferdinandovi II. jediné ztráty, obsahoval protokol také údaj o výši náhradní pokuty a lhůtě její splatnosti.⁴⁷⁰ Konfiskační a úpadkový protokol je zachován v celé řadě

blematikou zabýval především Tomáš Kahuda-Sterneck. KAHUDA (STERNECK), T.: *Moravské berní evidenční pomůcky ze sklonku doby předbělohorské jako produkty krajských berních úřadů a jako historické prameny*. SAP 54, 1999, s. 257–436, zde především s. 277–278.

(470) Metodika sestavení konfiskačního a úpadkového protokolu pro Moravu připomíná analogický postup v Kladsku a na Opavsku. Také v těchto případech stály na prvním místě konfiskované osoby. V případě opavských konfiskací byl text protokolu rozřazen do čtyř odstavců na: 1. Delicta, 2. Entschuldigung von Merita, 2. Dona 3. Transactio, na něž protokol odpovídá. Např.: Adam Semoransky: Delicta: Das er sich dey den feinden zue Jägerndorf aufgegalten amt Imen Essen und Getrunkt und bei dem selben bis Fass zum emd verbliben. Merita und Entschuldigung: Bot Ihme Kay. May. ein Kriegswesen gedienet, ist Catholic und saget, dass damahlen sein Weib ain Khindbetten gelege, an manhero Er sehe nicht verlassen, nach handerwert hin sich begebe khonnen. Dona: Besagte seiner mit einem Ayde bestetigter Consignation sub H ist sein Vermöge nicht und mehr schuldig als er vermag. Transactio: ja verwolliget zuegeben 100 Reichsthaller thue die derentweg eingereichte Verschreibung ist der Freulin von Dohna ubergeben worden – 150. SÚA PRAHA, ČDKM – Rukopisy, inv. č. 2, Troppauisches Confiskations-Protocoll de anno 1630, fol. 10. Podobnou metodikou byl vypracován také konfiskační protokol pro Kladské hrabství, údaje pouze nejsou zapisovány pod uvedené odstavce, nýbrž do jednotlivého textu řazeného podle jmen provinilých osob. TAMTĚŽ, inv. č. 1, Glatzische Confiscations-Protocoll de anno 1627. Naopak zcela jiným způsobem byl metodicky zpracován konfiskační protokol Českého království, který byl řazen podle lokalit. Pod jednotlivými lokalitami potom odpovídá na stanovené otázky o jménu statku, poloze, původní držbě, výši taxace a způsobu platby. Sestavování podobného protokolu však bylo poměrně složitou záležitostí, takže i v Čechách vznikaly nejrůznější pracovní inventáře, řazené podle jmen, které mohly sloužit např. jako přehledné indexy. TAMTĚŽ, inv. č. 91, Nomina derenjenger Beheimischen Landständen welche sich Anno 1618 im Königreich Böhmeib vergangenen Revolution ingerierten festhaftig gemacher.

dobových i mladších opisů, nicméně o způsobu a metodě jeho sestavování přece jen neexistuje dostatečné množství konkrétních informací. Mnoho takových poznatků lze ovšem získat pomocí rozboru vlastního textu konfiskačního protokolu. S jistotou lze předpokládat, že jeho sestavovatelé měli k dispozici oficiální data uvedená v komorních aktech, vypovídající nejen o postižených osobách a konfiskovaných statcích, podílu konfiskace z majetku postižených osob, ale také o nových majitelích (pokud již byli určeni), a také o výši částky určené kupní smlouvou. To byly informace, které se z několika stran – od členů konfiskační exekuční komise, od konfiskačních a taxačních komisařů pracujících „*in loco*“ a také od úředníků císařské dvorské komory ve Vídni – scházely na stole kanceláře kardinála Františka z Dietrichsteina v Mikulově.⁴⁷¹ Lze tedy předpokládat, že právě dietrichsteinští úředníci, mezi kterými byl nejspíše ve vztahu ke konfiskacím důležitou osobou Šimon Kratzer ze Schönsberga, z dokumentů, jež měli k dispozici, konfiskační a úpadkový protokol sestavili. Tento dokument potom s největší pravděpodobností sloužil jako podklad pro další rozhodování nejen kardinálovi, ale i vysokým představitelům císařské dvorské komory a samotnému císaři Ferdinandovi II.⁴⁷²

(471) Jak bylo uvedeno výše, ze samotného textu konfiskačního a úpadkového protokolu vyplývá autorství kardinála Dietrichsteina. Dále je patrné, že záznamy o jednotlivých konfiskovaných statcích byly tvořeny na základě již dříve vypracovaného soupisu rebelů a jejich viny. Výše konfiskace byla zřejmě brána z rozsudku exekučního tribunálu. Následoval stručný zápis o taxaci, resp. taxační sumě, vzatý z oceňovacího protokolu. Další položkou byl údaj o majetku konfiskovaných osob, vytvořený podle dlužních listů, nalezených na panství a většinou konfiskovaných konfiskačními komisaři. Proti tomu byly kladeny dluhy konfiskovaného, jejichž výše byla určována součtem jednotlivých nároků, s nimiž se v průběhu kridového procesu hlásily nejrůznější osoby (nároky vyhlášených rebelů byly neplatné) a jež byly shromažďovány v Dietrichsteinově kanceláři. Další údaj se týkal předání nebo prodeje statku, zaznamenaného ve formě stručného regestu příslušné císařské rezoluce zasláné kardinálu Dietrichsteinovi. Vedle jména nabyvatele se zde objevila i částka, již musel za statek zaplatit nebo již musel vynaložit na splacení určených dluhů. Poslední položkou, která se u některých hesel uváděla, byl údaj o celkovém profitu císaře na daném konfiskačním případě. Je však nutno konstatovat, že tento číselný údaj byl většinou nadnesen a nevyjadřoval skutečný příliv peněz do císařské pokladny. Metodika jeho stanovení vycházela z toho, že o císařově zisku lze hovořit i v takových případech, pokud bylo panství nabyvateli předáno zadarmo jako vyjádření úhrady za předchozí služby nebo pokud císař převáděním statků platil své dluhy a nevyplacené mzdy. Analogický přístup byl aplikován i při sestavování českého a opavského konfiskačního protokolu. Po několika stoletích použili stejně metodiky i Tomáš V. Bílek a Josef Zukal při zpracovávání českých, resp. slezských konfiskací. BÍLEK, T. V.: *Dějiny konfiskací v Čechách*; ZUKAL, J.: *Slezské konfiskace*.

(472) Základní charakteristika role kardinála Dietrichsteina a jeho kanceláře v procesu konfiskací BALCÁREK, P.: *Kardinál František z Dietrichštejna*, s. 54–62. O činnosti a personálním obsazení biskupské a gubernátorské kanceláře Františka z Dietrichsteina TÝZ: *Kancelář kardinála Dietrichštejna*, 1978, s. 66–126. Absenci podrobné studie o Dietrichsteinově gubernátor-

Statistické údaje obsažené v konfiskačním a úpadkovém protokolu je nutno považovat pouze za přibližné a orientační, v některých dimenzích dokonce za dosti nepřesné. Sestavovatelé tohoto dokumentu přece jen neměli vždy možnost opírat se o zcela spolehlivě získané údaje a v některých případech se sami dopouštěli chyb nebo alespoň získané údaje nezapísovali s dostatečnou přesností.⁴⁷³ Jak již bylo uvedeno, mnohé konfiskační kauzy navíc byly v době vzniku protokolu v létě roku 1624 v jednání a uzavřeny byly až v následujícím období. Jednotlivé kauzy obsažené v konfiskačním protokolu ostatně ani nebyly dokončeny a uzavřeny k jednomu konkrétnímu datu, takže je jejich porovnávání v jistém smyslu zavádějící. Ani zdánlivě jednoznačné kategorie – „konfiskovaná osoba“ či „konfiskovaný statek“ – nebyly oproštěny od nejrůznějších komplikací, které znemožňují jejich jednoduché statistické vyjádření. Některé konfiskáty byly svým původním majitelům ponechány například z toho důvodu, že potrestaná osoba byla katolíkem nebo slíbila na katolictví přestoupit. (Příloha II.3.) Podobně byl kardinálem Dietrichsteinem od někdejšího rebela kvitován i slib výchovy potomků v katolickém duchu nebo ve výjimečném případě dokonce i slib řídit nekonfiskované statky prostřednictvím katolického správce.⁴⁷⁴ Jindy císařské orgány zjistily, že je statek příliš

ské kanceláři může pro vytvoření obecné představy nahradit OBRŠLÍK, J. – ŘEZNÍČEK, J. – VOLDÁN, V.: *Rodinný archiv Ditrichštejnů*, s. 18–26.

(473) Další chyb se navíc dopouštěli editoři konfiskačního protokolu, Christian d'Elvert i Jindřich Slovák. Slovák se například dopustil zkromolení celé řady jmen z konfiskačního protokolu (např. Thyny místo Timín, Vojíš místo Vojska, Kupy místo z Roupova, Bertold Bohobud místo Pertold Bohobud z Lipé, Saslauer místo Haslauer, Ketzler místo Hetzer, Bořky místo Horký, Glott místo Flott, Seibhardt místo Soběhrd atd.). Slovák podobným způsobem nedokázal přecíst ani některé číslice, což způsobilo chyby v četných datech i číselných údajích o výši taxace či prodeje statku. SLOVÁK, J. (ED.): *O konfiskovaných statcích na Moravě*, s. 3–12. V následující edici z roku 1920 již sice Slovák některé chyby (např. ve jménech) odstranil – zřejmě i díky konzultacím s Cyrilem Seifertem, Františkem Snopkem a Bertoldem Bretholzem se též dozvěděl o edici d'Elvertově. Celá řada chyb však i přesto zůstala (například německé jméno Wolf důsledně překládá do češtiny jako Lev). SLOVÁK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*. Z dostupných edic je tedy nutné považovat za nej kvalitnější stále nejstarší edici Christiana d'Elverta z roku 1867, kterou je také nejspíše možné citovat. D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 237–280, zde s. 239.

(474) Mezi 248 konfiskovanými osobami bylo celkem 26 katolíků a dalších 20 osob slíbilo konvertovat nebo alespoň v katolické víře vychovávat své potomky. Katolíků a konvertitů tak bylo necelých 20%, což lze vzhledem k charakteru pobělohorských konfiskací považovat za dosti vysoké číslo. Císař Ferdinand II. k takovým osobám zpravidla přistupoval s větší benevolencí. Obvykle jim statek ponechal a spokojil se pouze s nižší pokutou, v některých případech dokonce udělil katolíkům milost hned na počátku konfiskačního procesu. Daná osoba, zvláště pokud projevila náležitou lítost, se v takovém případě sice ocitla v protokolu, nedošlo ale ani k taxaci jejího statku. Příkladem takového postupu může být například Jakub Nedělkovský, u něž se text protokolu omezil pouze na konstatování „...ist von Ihr May. ab solviri worden,“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 262. Mc-

poškozen, a proto se jej vůbec nevyplatí konfiskovat, neboť by byl pro císařskou komoru pouze ekonomickou přítěží. Komorní komisaři spíše hledali jiný způsob potrestání držitelů statku. Císařská dvorská komora v takových případech statek jeho původnímu majiteli ponechala a snažila se požadovanou sumu získat z jiných finančních prostředků postižené osoby, například z jejích dluhopisů nebo hotových peněz, jež potom postižený odevzdával rentovnímu úřadu ve splátkových termínech na sv. Michaela (29. září 1624) a na sv. Jiří (v olomoucké diecézi tehdy 23. dubna 1625).⁴⁷⁵ Podobně komplikující skutečností bylo, jestliže držitelkou nebo

zi moravské katolíky, kteří byli postiženi konfiskacemi a byli uvedeni v konfiskačním a úpadkovém protokolu, dále patřili: Antonín de Monte, Jindřich Haslauer, Benedikt Palaští, Bratři Felix Vilém a Karel Žeranovští, Bernard Praktický ze Zástřizl, Kryštof a Jan Ferdinand Švábenští ze Švábenic, Bohuš Kokorský z Kokor, Mikuláš z Hrádku, Jetřich Šmerhovský z Lidkovic, Adam Žabka ze Staré Vsi, Karel Zdeněk Žampach z Potnštejna, Bernard Bravantský z Chobřan, Konrád Václav a Jan Šťastný Podstatští z Prusinovic, Valentin Pavlovský z Pavlovic, Ladislav Lhotský z Ptení, Jan a Václav Rosečtí, Kryštof Bojakovský, Vratislav ze Stvolové, Adam Ledenický z Ledenic, Fridrich a Jindřich Matuškové z Topolčan a Gustav Dickard. Není nezajímavé, že mezi katolíky zapojenými do povstání nebyl žádný významný moravský šlechtic a že se žádný z rebelujících katolíků neangažoval mezi předními vůdci povstání. Žádný z nich nebyl ani císařem potrestán úplnou konfiskací a některým (např. Benediktu Palaštinu, Bohuši Kokorskému) byla např. pro zásluhy o víru (např. pomoc katolickým duchovním či skrývání jezuitů) nebo za vojenské zásluhy v bojích proti jinověrcům (v jednom případě za účast v boji na Bílé hoře, v jiném za hrdinství v boji proti Štěpánu Bočkajovi) udělena celková milost. Podobně bylo zacházeno i osobami, které slíbily přestup ke katolictví nebo katolickou výchovu svých dětí. Konverzi nebo katolickou výchovu podle záznamu kardinála přislíbili Vít Hordar z Pukšic, Karel a Hynek Grienové ze Sturzenbergu, Jan Rakovec z Mirovic, Jan Jiří Čížovský z Čížova, Jáchym Lipovský, Oldřich Koňas, Mikuláš z Thurnu, Petr Vošovský, Konrád Hetzer z Aurachu, Jiří Dubský z Třebomyšlic, Václav Haigel, Jindřich Max z Maxen, František Serényi, Jan Jetřich Lhotský, Oldřich Hodějovský z Hodějova, Jaroslav Drahanovský, Václav Horký z Plankenberka, Fridrich Vilém ze Žerotína, Bernard Bukůvka z Bukůvky. V osobách Žerotína, Thurna, Serényiho nebo Bukůvky se tak mezi konvertity přece jen objevila jména představitelů významnějších moravských rodin, které zároveň měly mezi moravskou šlechtou hrát důležitou roli i v následujícím období. Vůči nekatolíkům byla projevována podobná benevolence pouze v případech výrazně vyjádřené lítosti (Jindřich Ochovecký údajně prosil se slzami v očích), nebyla však tak častá.

(475) Explicitní vyjádření, že je statek potrestané osobě císařem ponechán, se v protokolu vyskytuje celkem v 70 případech, zpravidla u částečně konfiskovaných osob, jejichž statek či dvůr byl navíc zničen a jeho skutečná cena neodpovídala ceně tabulkové. To je však pouze orientační číslo, neboť metodika jednotlivých zápisů v konfiskačním a úpadkovém protokolu přece jen není důsledně jednotná. Příkladem převedení konfiskace poničeného statku, ačkoliv podíl konfiskace činil dvě třetiny, na konfiskaci dluhopisů či hotovosti může být případ Václava Kobylky z Kobylí: „Wenzl Kobylka verliert zwey Drittl, ist zwar vorige Lista ein Hoff per 5 000 einkommen sich aber anietzo befunden, das Ihme solcher Hoff, weilen Er daran nichts bezahlt gehabt worden, daher sein Vermögen schlecht, und wegen Ihr May. Portion von Ihme zween güldige Schuldbrieff auf 1700 confiscirt worden.“ O ekonomické výhodnosti ponechání statku původnímu držiteli a nahrazení konfiskace platbou se explicitně hovoří v případě Jáchyma Oneše z Březové. „Joachim Onesch verliert alles, hat ein Guth Sukdol so zuvor umb 6 000 angeschlagen, seithero aber gar sehr ruinirt worden, ist

spoludržitelkou statku „ve spolku“ byla manželka postižené osoby, v takovém případě byla konfiskace také zpochybněna a muselo se hledat jinde.⁴⁷⁶ V neposlední řadě jednoduchá statistická vyjádření znemožňují i složité finanční propočty dluhů a pohledávek postižených i jinak zúčastněných osob. I tak ovšem statistické údaje obsažené v konfiskačním a úpadkovém protokolu o průběhu první a zároveň také nejdůležitější fáze konfiskačního procesu na Moravě vydávají zajímavé svědectví. Již tím způsobem, že na komplikovanost konfiskačního procesu i konfiskačního protokolu jako statistického a historického pramene upozorňují. (Příloha II.1.)

Konfiskované osoby

Podle údajů v konfiskačním protokolu byl konfiskován majetek 249 osob, náležejících ke 168 rodinám, jež se s menší nebo větší aktivitou zapojily do stavovského povstání na Moravě.⁴⁷⁷ Zabavených rozsáhlejších dominií a statků bylo v součtu celkem 156, kromě toho bylo konfiskováno přibližně 90 drobnějších majetků, především svobodných dvorů, mlýnů a městských domů.⁴⁷⁸ František Matějka, jenž pracoval s poněkud odliš-

entgegen auch schuldig, daher man für Ihro May. besser zu sein erachtet, daß Ihme gemeltes Güttel gelassen worden, und Er die Schulden, so sich auf 1250 erstreckhen bezahlen solle, entgegen mueß Er geben Ihr May. ietzt Michaelis 2 000 fl., dan nechst Georgii 2 000.“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 269, 273. K problematice vztahu mezi tabulkovou taxační hodnotou a stavem poničení statku při stanovení jeho ceny srov. KNOZ, T.: *K osudům moravských bradů*, s. 249–263, zde s. 256–258.

(476) Manželce nebo vdově, na niž se v souladu s dobovým právním myšlením nevztahoval rozsudek platný ve vztahu k jejímu manželovi, byl statek většinou ponechán a v některých závažnějších případech s ní byl pouze dohodnut způsob náhrady, jenž zpravidla souvisel s pohledávkami vůči jejímu muži, které by jinak musel splácet panovník. Jedinou výjimkou bylo, jestliže se manželka či vdova sama protivila vůli císaře, například odporem vůči konfiskačním komisařům, jak tomu bylo v případě manželky Adama Jiřího ze Zástřizl. O ní se konfiskační komisaři vyjádřili v tom smyslu, že se jim vzpírala a byla jim neposlušna, navíc se prý snažila přivlastnit si také majetek svého bratra. Proto jí byla vyměřena pokuta ve výši dlužního listu na 6 505 zlatých a v hotovosti na 9 333 zlatých. D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 262; SLOVAK, J. (ED.): *Moravský konfiskační protokol*, s. 39.

(477) Ze seznamu osob, uvedených v konfiskačním a úpadkovém protokolu, vyplývá, že se příslušníci některých moravských aristokratických či zemanských rodin zapojili do stavovského povstání ve větším počtu. V takovém případě bylo také více příslušníků jednoho rodu postiženo konfiskací. Zabavení majetku více příslušníkům jednoho rodu – bez ohledu na absolutní velikost rodového majetku – mohlo ohrozit existenci rodu jako celku. Z významnějších rodů se to na Moravě týkalo především Žerotínů a Zástřizlů, z nižší šlechty Blektů z Útěchovic, Přepyských z Rychmberka, Ullersdorferů, Vlachovských a Žeranovských.

(478) Uvedená čísla je opět nutno považovat pouze za přibližná. V konfiskačním a úpadkovém protokolu například nejsou obsažena jména některých osob, jejichž statky byly zabaveny bezprostředně po povstání, ani majetky neslechtických osob. Stejně tak nebyly dů-

nými Slovákovými čísly, tuto disproporci vysvětluje značným počtem postižených, kteří nebyli držitelé deskových statků ani malých statečků a neměli ani žádné poddané.⁴⁷⁹ V takových případech obvykle propadly císařské dvorské komoře hotové peníze nebo pohledávky účastníků povstání. Konfiskace osob nadržících žádné statky tak podstatně převýšily počet osob, jimž bylo konfiskováno více než jeden statek.⁴⁸⁰ František Matějka provedl porovnání s propočty a přehledy Františka Hrubého a dospěl k následujícímu statistickému závěru: Před komisi podle něj bylo předvoláno a bylo potrestáno 105 majetnějších šlechticů. Těm bylo podle protokolu zabaveno celkem 129 panství. K nim je ovšem nutno připočíst ještě panství zabavená a bezprostředně přidělená před zasednutím konfiskační komise, například Strážnici nebo Bystřici nad Pernštejnem, takže celkový počet zahrnuje přibližně 150 panství a statků. Bylo to tedy asi 38% z celkového počtu šlechtických majetků na Moravě, kterých v té době mělo být podle součtů provedených Františkem Matějkem nominálně celkem 388.⁴⁸¹ Dalších 129 osob zaznamenaných v protokolu podle Matějka nále-

sledně zaznamenány veškeré majetky. Podle ne příliš věrohodného záznamu Jindřicha Slovákova (resp. komentáře k jeho edici, který však s údaji v edici obsaženými plně nekoresponduje) byl konfiskován majetek celkem 311 osob, zabavených statků však mělo být pouze 153. SLOVÁK, J. (ED.): *O konfiskovaných statcích na Moravě*, s. 13.

(479) Počet osob, které podle textu konfiskačního a úpadkového protokolu neměly žádné statky ani dvory, mlýny nebo domy, které by alespoň teoreticky bylo možno konfiskovat, bylo celkem 59. Do této kategorie by ovšem mohl být započítán také zcela zničený drobný majetek některých dalších šlechticů, od jehož konfiskace císařská dvorská komora ustoupila a nechala si raději podobně jako v případě zcela nemajetných šlechticů zaplatit v hotovosti nebo odevzdáním dluhopisu. Jako nemajetní šlechtici byli přítomni uvedeni také příslušníci některých významnějších moravských rodů, např. Petr Sedlnický z Choltic, Jan Dubský z Třebomyšlic, Jindřich Max z Maxen, Adam Jiří ze Zástřizl, Zikmund Krokvicar, Bernard Morkovský ze Zástřizl, Adam Felix Žampach z Potnáštejna, Stanislav Chorynský z Ledské, Jan Albrecht Slavata z Chlumu, Jetřich ml. ze Žerotína. Dietrichsteinovi úředníci jako šlechtice beze statků tedy hodnotili i takové osoby, které sídlily na statcích svých otců nebo které statky předaly do spolku nebo do držby manželce. Tento přístup tedy respektoval právní stav, ne vždy však stav skutečný. Ačkoliv Dietrichstein musel vědět, že se v některých případech muselo jednat pouze o účelové zakrytí skutečného stavu, respektoval právní postup. K problematice právní a skutečné držby panství na příkladu dominií Třebíč a Přerov srov. KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 144–160, 206–214.

(480) Osob, kterým bylo konfiskováno více jak jedno panství nebo statek, bylo podle konfiskačního a úpadkového protokolu celkem 32, tj. 13% z celkového počtu konfiskovaných. Celkem 87% konfiskovaných tedy tvořili šlechtici, kteří drželi pouze jeden (v některých případech mohl být i rozsáhlý a velmi výnosný) statek nebo byli zcela bez deskového majetku. Srov. též MATĚJEK, F.: *Bílá hora a moravská feudální společnost*, s. 81–104, zde především s. 82.

(481) Podle Františka Matějka na uvedených 129 konfiskovaných šlechtických deskových panstvích uvedených v konfiskačním protokolu žilo před povstáním celkem 24 819 poddaných. Na všech konfiskovaných panstvích to mělo být tedy více jak 30 000 podda-

želo do kategorie málo majetné či zcela nemajetné drobné šlechty. Konfiskace těchto osob sice nepřinesly žádné výraznější zisky pro státní pokladnu, nicméně byly důležité jak z hlediska politického, tak i z hlediska právního. Pokud byli tito šlechtici držiteli svobodných dvorů, umožňovala jejich konfiskace budoucí obdarování drobnějších císařských úředníků a zaměstnanců dvora. Pokud byly konfiskovány finanční částky, získala císařská dvorská komora jejich součtem přece jen alespoň trochu relevantní obnos, z něhož bylo možno částečně vyplatit některé císařské věřitele. Po malých částkách tak bylo možno vyrovnat pasivní bilanci těch konfiskačních případů, kdy byly sice zabavovány velké majetky, ale jež byly zároveň bezplatně předávány císařovým věrným jako ohodnocení jejich služeb a zásluh.⁴⁸²

Dosti důležitým statistickým údajem obsaženým v konfiskačním protokolu byla informace o výši konfiskace v poměru k hodnotě zabaveného statku. Vypovídá sice jen poměrně málo o skutečném rozsahu zabaveného majetku, ale poskytuje představu o posuzování viny jednotlivců i o četnosti skupin osob různě se angažujících v povstání proti císaři. Poměr konfiskace vůči celkovému majetku šlechtice byl dosti přísně odvislý od závažnosti provinění konkrétní osoby a její aktivity v době povstání (ačkoliv i v tomto postupu lze najít některé výjimky, mimo jiné dané pragmatickými důvody a osobními zájmy některých zúčastněných osob). V plné míře byly konfiskovány statky neaktivnějším účastníkům povstání, jejichž jména se již dříve vyskytla na seznamech direktorů a jejich spolupracovníků.⁴⁸³ Ty je možno zařadit do první kategorie. Konfiskace byly obvykle

ných. František Matějka tím dokazuje, že konfiskována sice nominálně byla asi třetina šlechtických panství na Moravě, podle počtu poddaných to však podle jeho propočtů mělo být ještě více. Více jak třetinu země postihly konfiskace podle Matějka i při posuzování rozlohy zabavených dominií. MATĚJKA, F.: *Morava ze třicetileté války*, s. 82.

(482) TAMĚŽ, s. 83–84. Je samozřejmé, že mezi konfiskovanými moravskými statky se nacházely právě tak významná prosperující dominia, jako malé a pro konfiskační orgány ekonomicky prakticky bezvýznamné statečky a svobodné dvory. S touto skutečností souvisely i ohromné rozdíly v ceně konfiskovaných statků, jež vyčíslili komisaři moravské taxační komise. Nejvýše taxovaným moravským konfiskátem bylo jihomoravské panství Moravský Krumlov, zabavené někdejšímu nejvyššímu maršálkovi Království českého Pertoldu Bohobudovi z Lipé, jež bylo oceněno na 160 000 moravských zlatých, do skupiny nejcennějších konfiskátů lze kromě toho zařadit dominia Ždánice (158 000 zl.), Dolní Kounice (111 400 zl.) a Brtnice (111 000 zl.). Naproti tomu finanční vyjádření nejnižší oceněných konfiskátů je prakticky nemožné. V protokolu se vyskytují statky taxované nebo prodávané v ceně pohyblivé se řádově v desítkách tisíc moravských zlatých. Konfiskační komise ovšem zabavovala také majetek drobných šlechticů, kteří žádné deskové statky nedorželi a byly jim proto zabavovány i jejich městské domy nebo dokonce peněžní hotovost. Ve výjimečných případech přítom činila požadovaná částka pouhých několik desítek zlatých, anebo byla platba zcela odpuštěna.

(483) HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I, s. 183–192. V plné míře byl konfiskován majetek 77 osob, tj. 30% z celkového počtu konfiskovaných. Takřka všichni plně

součástí jiného trestu a daným osobám (pokud nebyly od porážky povstání v emigraci nebo ve vězení, což byl velmi častý případ) nezbylo, než své původní statky a v mnoha případech i zemi opustit. Bylo to celkem 77 osob ze všech vrstev moravské aristokracie i nižší šlechty, počínaje jedním z nejbohatších moravských pánů a v jedné osobě i vůdcem povstalců Ladislavem Velenem ze Žerotína, a konče drobnými a politicky bezvýznamnými šlechtici nevlastními prakticky žádný majetek, jakým byl například Petr Rozhon z Kopřic.⁴⁸⁴ Z uvedených jmen jasně vyplývá, že nejprůšnějším majetkovým trestem byli postiženi ti povstalci, kteří byli v předchozím období zapsáni na soupisy direktorů, aktivních povstalců a emigrantů, a kteří se dali do služeb protivníků Habsburků.⁴⁸⁵ Stejně tak zde byla uvedena jména části povstalců, kteří zemřeli během povstání a v období, jež na ně bezprostředně navazovalo. V tomto případě lze předpokládat, že jejich zařazení do konfiskačního protokolu mělo právně zajistit císařovy nároky na jejich majetek, které by eventuelně mohli uplatnit ti jejich příbuzní, kteří se povstání bezprostředně neúčastnili. Kromě toho mělo jejich zařazení do protokolu umožnit finanční propočít a vyjasnění dalšího osudu konfiskátů. V polovině roku 1624 tak byla dokončena konfiskace a cí-

konfiskování se v době povstání angažovali jako direktoři, defensoři, členové zemského soudu, komisaři apod. V konfiskačním a úpadkovém protokolu ovšem zcela chybí záznamy o konfiskaci majetku některých neaktivnějších moravských rebelů, kteří přišli o majetek ještě před zasednutím konfiskační komise (jak na tuto skutečnost ostatně upozornil i František Matějka), např. Jana Adama z Víckova a jeho panství Čejkovice. I z tohoto důvodu je nutno statistické údaje obsažené v konfiskačním a úpadkovém protokolu považovat pouze za přibližné.

(484) Mezi nimi byli Jan Čejka z Olbramovic, Zdeněk Brtnický z Valdštejna, Ladislav Velen ze Žerotína, Václav Mol z Hranic, Jiří Ehrenreich z Roggendorfu, Jan st. Skrbenský z Hříště, Jan Odkolek z Újezdce, Jan Adam z Víckova, Pertold Bohobud z Lipé, Vilém Munka z Ivančic, Kryštof Říčanský z Řičan, Kryštof Blekta z Útěchovic, Jan Ludvík Krokvicar z Krokvic, Hanuš Petřvaldský z Petřvaldu, Jindřich Mitrovský z Nemyšle, Bernard Praktický ze Zástřizl, Pavel Olbram ze Štětkře, Viktorin Černovský z Černovic, Karel Kryštof Sedlnický z Choltic, Arnošt Stockhorner ze Stareinu, Jan Rafael Chroustenský z Malovar, Vilém Dubský z Třebomyslic, Václav Bartodějský z Bartoděj, Bernard Morkovský ze Zástřizl, Adam Felix Žampach z Potnštejna, Jindřich Lichnovský z Voštic, Vilém Černovský z Černovic, Adam Kravařský ze Šlevic, Jiří Bernard Pogarel z Kočebrovic, Petr Kobšic, Jindřich z Račic, Bernard Žernovský ze Žernové, Karel Dobšic z Plavu, Ctibor Kofenský z Terešova, Hanuš Sukovský, Petr Vošovský z Vošovic, Jiří Zahrádecký z Zahrádek, Vilém z Roupova, Karel z Kounic, Fridrich z Kounic, Volf Zikmund Jankovský z Vlašimi, Václav Bítovský z Bítova, Jan Kryštof Pergar z Pergu, Fridrich Kaltenhof z Malejova, Kryštof Ullersdorfer z Němčíně, Rudolf Šlejnic ze Šlejnic, Zikmund Čertoryjský z Čertoryje, Václav Rechenberg ze Želetic, Beneš Prazma z Bílkova, Štěpán Kusý z Mukodlé, Jan Dubský z Třebomyslic, Mikuláš Čechočovský z Čechočovic, Zikmund Kyčka z Velké Plužnice, Jindřich Martinovský z Rozseče, Bernard Skrbenský z Hříště, Mikuláš Kofenský z Terešova, Jan Šmerhovský z Lidkovic, Volf Děťich z Althannu, Jan Jiří Kandelberger.

(485) HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I.

sařské dvorské komoře odevzdáno na sto významných i méně významných moravských dominií a statků.⁴⁸⁶ (Příloha II.2.)

Částečně konfiskované osoby

Druhou velkou kategorií konfiskovaných tvořili Moravané, jimž byly statky konfiskovány pouze částečně. V tomto případě se již jednalo o osoby, které se na protihabsburském povstání podílely pouze nepřímo nebo se na ně měla ze strany císaře vztahovat určitá úleva. Sám zlomek vyjadřující výši konfiskace v poměru k velikosti majetku dané osoby se spíše vztahoval k velikosti jejich viny, jak ji posoudila konfiskační komise, než k výši konfiskace vyjádřené v absolutním čísle moravských zlatých. Jak zdůraznil i František Matějka, přínos pro státní pokladnu byl u této skupiny problematičtější i proto, že zde uvedení šlechtici až na výjimky disponovali menším množstvím svobodných statků s osedlými poddanými a v nejednom případě také zanedbatelnou finanční hotovostí.⁴⁸⁷ Při částečných majetkových a finančních trestech za moravské povstání nebylo v císařských právních dokumentech předem dáno, jestli postižení mají své statky opus-

(486) Byly to statky Bystřice nad Pernštejnem, Nové Syrovce, Brtnice, Moravské Budějovice, Sádek, Břeclav, Moravská Třebová, Ruda nad Moravou, Zábřeh (u Slováků nesprávně Hanušovice), Hranice na Moravě, Dolní Kounice, Vlasatice, Ždánice, Lomnice, část panství Slavkov, Budeč, Slatina, Bystřice pod Hostýnem, Prusinovice, Dřevohostice, Fulnek, Temenice, Bludov, Šilperk/Štůty, Čejkovice, Boleradice, Hrotovice, Kyjovice, Moravský Krumlov, Uherský Ostroh, Louka, Kunovice, Hluk, Moravec, Křižanov, Ořechov, Vohančice, Křetín, Žeranovice, Pšlepy, Nové Meziříčí, Červený Hrádek, Velký Beranov, Písečné, Slavětín, Kolštejn/Branná, Račice, Mitrov, Drahanovice, Fryšava, Jaroměřice nad Rokytou, Ratibořice, Haňovice, Kunín, Jaroslavice, Vranov nad Dyjí, Nový Hrádek, Oslavany, Líšeň, Kvasice, Lipník nad Bečvou, Myslibořice, Český Rudolec, Krasonice, Bohutice, Bohušice u Moravských Budějovic, Řečkovice, Nové Město na Moravě, Dačice, Jimramov, Luhačovice, Ratiškovice, Laškov, Krakovec, Kelčice, Dřínov, Přemyslovice, Ludmírov u Konice, Otnice, Vizmberk/Loučná, Suchdol u Pterova, Hradisko, Přeseka, Strážnice, Rosice na Hané, Hobzí, Děvín u Podivína, Nové Zámky u Nesovic, Střílky, Zástřizly. Do stejné kategorie lze ovšem zařadit ještě další dominia, ačkoliv jejich držitelé de jure nepodléhali úplné konfiskaci, nicméně statky byly převedeny na komoru: Hrušovany nad Jevišovkou, Dobromilice, Starý Jičín, Miroslav, Velké Němčice. Celkem se pobělohorské konfiskace na Moravě dotkly přibližně 150 panství a statků, část z nich ovšem nebyla konfiskována v plné míře, a proto mohla zůstat v držení původních rodů.

(487) V každém případě i z této kategorie propadla dvorské komoře celá řada dominií a statků, některé z nich je přitom možno označit za významné, jak velikostí, lidnatostí, výnosem, tak třeba i strategickou polohou. Z velkých dominií se to týkalo například žerotínského dominia Vizmberk/Loučná. To původně náleželo Přemyslavovi ze Žerotína. Bylo předáno komoře a přenecháno Karlovi z Liechtensteina za slib zaplacení dluhů, které na něm vázly. Z menších statků může sloužit za příklad jihomoravská vesnice Bohutice, která byla ještě před sestavením protokolu komorou darována znovjemským jezuitům.

tit nebo si je mohou ponechat a na zaplacení stanovené částky ve prospěch císařské dvorské komory použít případně jiné prostředky.

Konfiskační protokol rozdělil osoby potrestané částečnou konfiskací do sedmi podskupin, vyjádřených podle poměru konfiskace k oficiálně určené výši jejich majetku. Nejprůsňejším trestem byla konfiskace čtyř pětín majetku, již podlehl například Fridrich Vilém ze Žerotína. Naopak nejméně průsným trestem bylo konfiskování šestiny majetku. Stalo se tak u jediné osoby, a to Oldřicha Hodějovského z Hodějova. Početně nejvíce zastoupeným zlomkem konfiskace byla polovina z taxační výše majetku.⁴⁸⁸

(488) Do jednotlivých skupin této kategorie potrestaných, vytvořených na základě podílu konfiskace vůči výši majetku stanovené taxací, lze zařadit:

1. s konfiskací 80% taxované hodnoty statku 2 osoby: Bohuslava Slavíkovce, Fridricha Viléma ze Žerotína;
2. s konfiskací 75% taxované hodnoty statku 15 osob: Kryštofa Švábenského ze Švábenic, Zikmunda ze Zástřizl, Jetřicha Šmerhovského z Lidkovic, Jetřicha Gedeona z Olešničky, Aleše Stráneckého, Přemyslava ze Žerotína, Jana Jetřicha ze Žerotína, Jáchyma Blektu z Útěchovic, Hynka Šarovce, Jana Štátného Podstatského z Prusinovic, Františka Gasapiho, Václava Polkovského z Polkovic, Jetřicha Sobišovského, Hynka z Hodič;
3. s konfiskací 66% taxované hodnoty statku 21 osobu: Ondřeje Zejdla z Pramzova, Karla Griena ze Sturzenberga, Oldřicha Koňase, Jiřího Pogarela, Zikmunda Jáchyma Maxe z Maxen, Jana Oseckého, Adama Jiřího ze Zástřizl, Viléma Kynasta z Okrašovic, Florianu Dědickeho z Dědic, Fridricha Drahanovského z Drahanovic, Jakuba Hrocha Jalůvku, Jindřicha Václava Přepyského z Rychmberka, Tomáše Soběhrda z Kozlova, Václava Zlecha, Jiřího Adama Falkenhana z Hložku, Václava Kobylku z Kobylí, Jana Pivce z Hradčan, Bernarda a Bohuslava Kozu z Hradiště, Jiřího Kozlíka z Kašenavy, Kašpara Hetzera z Aurachu;
4. s konfiskací 50% taxované hodnoty statku 43 osoby: Veikarda Čertoryjského z Čertorye, Jana Dvořeckého z Dvorců, Jana Radkovce z Mírova, Ctibora Vrchotického z Loutkova, Jana Babku z Meziříčka, Jáchyma Lipovského, Jana Adama Olbrama ze Štětkře, Antonína de Monte, Václava Haigela, Jindřicha Maxe z Maxen, Jana Jetřicha Lhotského, Jetřicha Koňenského z Terešova, Gabriela Kučovského z Opolí, Jaroslava Drahanovského, Jana Syrakovského, Jiřího Flotta, Adama Žabku ze Staré Vsi, Jindřicha Polcara z Paračova, Baltazara Dřevanta, Jana Jiřího Přepyského z Rychmberka, Jana Kryštofa Pivce z Hradčan, Karla Zdeňka Žampacha z Potnštejna, Jiřího Malášků z Rejdycha, Karla Davida a Jana Buriana Kobylku z Kobylí, Konráda Václava Podstatského z Prusinovic, Jana Bohuslava Janauera, Petra Mouřínovského, Valentína Pavlovského z Pavlovic, Jetřicha Hodějovského z Hodějova, Adama Schamberga, Matyáše Timína z Otenfeldu, Jana Donata Mössnera, Zdeňka Žalkovského ze Žalkovic, Alexandra Syrakovského z Pěrkova, Jana Albrechta Slavatu, Jiřího Pindule z Tulešnice, Václava a Jana Ullersdorfera z Němčího, Kryštofa Peldřima z Třenkovic, Gustava Dickarda;
5. s konfiskací 33% taxované hodnoty statku 27 osob: Jiřího Rechenberga ze Žetic, Viléma Kusého z Mukoděl, Jindřicha Haslaueru, Jaroslava Vlachovského, Václava Slavíkovce, Karla Žeranovského, Bernarda Praksického ze Zástřizl, Jindřicha Ochoveckého, Jindřicha Munku z Ivančic, Felixe Říkovského z Dobřčic, Davida Danfelda, Jana Albrechta Žeranovského ze Sezemic, Bernarda Bravantského z Chobfan, Jana Odkolka z Ujezdce, Jana Viléma Gedeona, Jindřicha Lariše ze Lhoty, Jiřího Tracha z Březího, Kryštofa Bojakovského, Kryštofa a Bedřicha Litvice ze Starého Roudna, Karla Žernovského, Fridricha Gittinga, Adama Martinkovského z Rozseče, Jana Jindřicha Munku z Ivančic, Jindřicha Přepyského z Rychmberka, Karla Šubíře z Chobyně.

Uvedená skupina šlechticů potrestaných částečnou konfiskací byla značně početná a ještě více diferencovaná nežli skupina hlavních účastníků povstání. Ve výjimečných případech v jejich řadách najdeme i představitele moravského panského stavu, jakými byli například Fridrich Vilém ze Žerotína, Jetřich mladší ze Žerotína nebo Jan Jakub z Thurnu. Objevuje se zde také celá řada příslušníků rytířského stavu, jejichž rodiny již v předbělohorské době tradičně zasahovaly do moravské politiky a kteří se pozemkovými majetky i některými dalšími aspekty mohli srovnávat s moravskými velmoži předbělohorské éry. V této souvislosti lze hovořit například o Karlu Zdeňkovi a Adamu Felixovi Žampachovi z Potnštejna, Vilému Zahrádeckém ze Zahrádek, Janu Jetřichovi Petřvaldském z Petřvaldu nebo Bernardu Praksickém ze Zástřizl. Skutečnost, že byl uvedeným šlechticům konfiskován pouze zlomek z jejich majetku, jim umožnila zachovat si rodové državy. To se však mohlo stát pouze při splnění dvou základních podmínek: slib budoucí politické a náboženské loajality vůči císaři a také dostatek peněz v hotovosti, jimiž by bylo možno pokutu zaplatit, aniž by museli svá dominia prodat. Rozhodující část uvedené skupiny potrestaných ovšem tvořili nemajetní šlechtici, jimž prakticky nebylo co konfiskovat. Žili buď z renty, drobného služného jako nevýznamní úředníci nebo hospodařili na nevýnosných dvorech. Podle Františka Matějka jich bylo celkem 129.⁴⁸⁹ V takovém případě se konfiskační komise orientovala na zabavování movitého jmění a dlužních úpisů.

František Matějka, aniž by o tom ovšem přinesl dostatečné důkazy, automaticky předpokládal pragmatický přístup konfiskační komise vůči částečně konfiskovaným. Podle jeho názoru byl vykonáván podstatně větší nátlak a podstatně přísněji se pohlíželo na ty moravské šlechtice, kterým bylo co konfiskovat a o jejichž statky byl zájem. Jako příklad uvádí případ

6. s konfiskací 25% taxované hodnoty statku 38 osob: Václava Haslauera, Hynka Griena, Jiřího Morga, Hektora Drenckla, Konráda Hetzera z Aurachu, Jiřího Dubského z Třebomyšlic, Františka Serényiho, Karla Vojsku, Felixe Viléma Žeranovského, Zikmunda Krokvicara, Jana Tistu z Libštejna, Václava Horkého z Plankenberka, Diviše Oneše, Stanislava Chorynského z Ledské, Jana Otíka, Ladislava Lhotského z Ptení, Oldřicha Mitu z Radostína, Jiřího Kolšovského, Kryštofa z Liechtensteina-Castelkornu, Adama Sponnera, Jana Rajtěna z Varjelit, Jana Ferdinanda Švábenského ze Švabenic, Bernarda Vinařického z Vinar, Matyáše Klovatského, Václava Klovatského, Rafaela a Melichara Závadské, Jana Žalkovského ze Žalkovic, Viléma Vrchotického, Kryštofa Vinařského z Křišova, Kryštofa Lariše z Načeslavic, Václava Vlachovského, Viléma Borovského z Borové, Jetřicha Herolda z Heroldic, Jetřicha ml. ze Žerotína, Petra ze Zástřizl, Jana Jakuba z Thurnu;

7. s konfiskací 20% taxované hodnoty statku 9 osob: Volfa Jiřího Koňase, Mikuláše z Hrádku, Jana Jetřicha Petřvaldského z Petřvaldu, Jakuba Konráda Praetoria, Leonarda Lapáčka z Rzaového, Jana Ruseckého, Viléma Zahrádeckého ze Zahrádek, Kryštofa Hubrika z Belnsdorfu, Jindřicha Vlachovského;

8. s konfiskací 17% taxované hodnoty statku jednu osobu: Oldřicha Hodějovského z Hodějova.

Viléma Dubského z Třebomyslic, jehož účast v povstání nebyla dostatečně prokázána, nicméně byl potrestán se značnou přísností. Konfiskační protokol nicméně poskytuje dostatečný přehled o tom, že komisaři při konfiskacích postupovali značně individuálně. Existuje hned několik příkladů rozdílně vysokého majetkového trestu pro sourozence, resp. různé členy jedné šlechtické rodiny, kteří se různým způsobem zapojili do povstání. V tomto ohledu lze uvést rod Žerotínů: na Karla staršího nebo Baltazara se konfiskace vůbec nevztahovaly, protože se povstání evidentně nezúčastnili.⁴⁹⁰ Naopak Ladislav Velen ze Žerotína byl jako předák povstalců a emigrant konfiskován ve stoprocentní míře.⁴⁹¹ Stejně tak byl v plném rozsahu původně konfiskován Přemyslav ze Žerotína, při vydání protokolu mu již ale byl trest snížen na tři čtvrtiny.⁴⁹² Jetřich mladší ze Žerotína ztratil čtvrtinu majetku na základě rozhodnutí císaře Ferdinanda II., že se na něj nevztahuje milost, udělená jeho otci.⁴⁹³ Jan Jetřich ze Žerotína ztratil tři čtvrtiny majetku.⁴⁹⁴ V případě Jetřicha staršího ze Žerotína na Strážnici bylo

(490) Baltazar ze Žerotína, synovec a nástupce rebela Jetřicha, zařazeného do konfiskačního a úpadkového protokolu, nebyl považován za osobu, která by se zapojila do stavovského povstání, a to vzhledem ke svému tehdejšímu věku i vzhledem ke skutečnosti, že krizové roky přečkal na kavalírské cestě mimo zemi. Proto se mohl stát adeptem na převzetí alodní i lenní části panskví Valašské Meziříčí a Krásno. Skutečným nabyvatelem Žerotínského dědictví na severovýchodní Moravě se však Baltazar ze Žerotína mohl stát až po své konverzi ke katolictví, k níž došlo na sklonku dvacátých let. KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína*, s. 190–205; DOSTÁL, F.: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*, s. 118.

(491) HRUBÝ, F.: *Ladislav Velen ze Žerotína*. „...Ladislaus Welen von Zierotin flüchtig, sein Nahmen an der Justiz undt alles verlohren...“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 239.

(492) Přemyslav ze Žerotína byl spřízněn s jedním z nejpřednějších vůdců českého povstání, Jáchymem Ondřejem Šlikem. Přesto se mu poměrně rychle podařilo se v očích císaře alespoň částečně ospravedlnit a mohl tak pro svou rodinu zachránit statky na severu Moravy. POLÁCH, D.: *Bludov, místo posledního odpočinku Karla staršího ze Žerotína*. Karel a jeho losinsko-vízemberští příbuzní. Bludov 1993, s. 36–45.

(493) „Dietrich der Jünger von Zierotin. Demnach Ihr May. sich allernädigst resolvirt dass seines Vatters Perdon auf Ihn nit zu verstehen, so hat man Ihme in quartam condemnirt, und weillen Er bereith wegen der Wehr, so er von guth Weßely nullirter erkhauft 10 000 verlohren, auch Strazniz und andere Güter nit Ihme sondern seinem Vatterm gehörig, und daher Er der Jünger von Zierotin aigenes guett nit mehr alsß 26 000 fl. werth, ist mit Ihme transigirt werden, daß Er über Ihr. May. qvota so nur 6000 gewest wehre, nemblich 8000, zwar ietzt Michaelis 2000, undt dan Georgy 6000 erlegen soll.“ D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 277.

(494) Tato ztráta majetku byla i tak spíše symbolickou, protože Jetřich ml. ze Žerotína nebyl v okamžiku sepisování konfiskačního a úpadkového protokolu podle názoru moravských konfiskačních komisařů držitelem žádného deskového statku. Tím byl jeho omilostněný otec, takže majetek této linie rodu Žerotínů díky dobovým právním zvyklostem nepodleh konfiskaci a ze strany Jetřicha ml. ze Žerotína, jehož jiný majetek komisaři odhadovali na 26 000 zlatých moravských, se císař spokojil s pokoutou ve výši 8000 zlatých. TAMTÉŽ, s. 277.

v okamžiku vydání konfiskačního protokolu rozhodnuto, že bude nutno stanovení výše jeho trestu odložit. Tento Žerotín sice odešel do emigrace a sloužil ve vojsku Gabriela Bethlena ještě v době, kdy byl nepřítelem Habsburků. Mezitím byl ovšem mezi oběma panovníky podepsán mír a někdejší konfiskovaní spojenci Bethlena byli automaticky omilostněni (podobná právní komplikace se týkala např. i uherského šlechtice Batthyányho).⁴⁹⁵ I když lze připustit, že případ rodu Žerotínů mohl být v rámci celého konfiskačního procesu poněkud ojedinělým, lze nalézt v rámci částecných konfiskací celou řadu analogických případů, které se týkaly méně významných moravských šlechticů. Mimo jiné se to vztahovalo ke kauze bratří Čertoryjských, bratří Štěpána a Viléma Kusých z Mukoděl, Zikmunda Jáchyma a Jindřicha Maxů z Maxen nebo otce a syna Rafaela a Melichara Závadských ze Závadky.⁴⁹⁶ Konkrétní důvody rozdílně určeného trestu přitom konfiskační protokol zpravidla zůstává dlužen. Někteří šlechtici, zaznamenaní v konfiskačním protokolu, se navíc těšili určité milosti ze strany císaře, a zdaleka nemuselo jít výhradně o výše zmiňované katolíky. Těmto osobám se podařilo císařské úřady přimět k omilostnění nebo ke snížení trestu ještě v průběhu jednání. Několika moravským šlechticům se dokonce podařilo kardinála a císaře přesvědčit, že v rozporu s původními zjištěními se povstání vůbec neúčastnili, na což si v některých případech nechali vystavit i zvláštní písemné vysvědčení, nebo že statky určené ke konfiskování náležejí jejich manželkám.⁴⁹⁷ (Příloha II.2.)

(495) „Dietrich der Elter von Zierotin hat sich zum Bethlemb Gabor, da Er noch ein Feindt und ins Landt begeben, und alda für ein Stallmeister dient, auf welchen seinen Vettern von Zierotin halber Theil gebühret, desto wegen sie zwar auf Ollmütz zu erscheinen erfordert werden, dieweilen sie aber damahlen wegen der Pollakhen nit compariren, und und also die sach nit abgehandlet werden kennen, stehet es bey Ihr May. ob Herrn Cardinaln befehlen wollen, dieser sachen halber endliche Richtigkeit zu machen.“ TAMTĚŽ, s. 277–278. O osudech strážnického panství v době vlády Jetřicha a Kašpara Melichara ze Žerotína srov. CHOCHOLÁČ, B. – KNOZ, T.: *Žerotínské století*. In: Pajer, J. (ed.): Strážnice. Kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, s. 128, 146, 202–203.

(496) V konfiskačním a úpadkovém protokolu je jméno Závadských psáno jako Raphael a Melchior Zabarsky. D'ELVERT, CH. (ED.): *Mährisches Confiscations- und Crida-Protocoll*, s. 250, 255, 260, 274. Podobných případů je v konfiskačním a úpadkovém protokolu podstatně větší množství.

(497) Jak bylo zaznamenáno, i do textu konfiskačního a úpadkového protokolu pronikly některé poznámky subjektivního rázu, např. o chování některých účastníků povstání před konfiskační a úpadkovou komisí. Vysvědčení o neúčasti v povstání si nechal vystavit a u komise předložil Jan Albrecht Dunkel. TAMTĚŽ, s. 274. Originál písemného vysvědčení o neúčasti v povstání, vystavený kardinálem Dietrichsteinem, je zachován například v případě Maxmiliána z Kounic. MZA BRNO, G 436, Rodinný archiv Kouniců, inv. č. 19, kart. 25, Vysvědčení Františka kardinála Dietrichsteina, že Maxmilián z Kounic se nepřidal ke stavovskému povstání, 1623.

Záznam o předání a prodeji konfiskátů

V okamžiku dokončení práce na konfiskačním a úpadkovém protokolu byla již rozhodující část konfiskovaných moravských statků prodána nebo předána novým majitelům. Z vlastního textu protokolu i z doprovodných dokumentů jasně vyplývá, že se císařská dvorská komora snažila moravských konfiskátů zbavit co nejrychleji, aby se nedostávala do ztráty způsobené jejich postupnou devastací a aby nemusela hradit pohledávky, které se na nich nacházely. Tuto část konfiskovaného pozemkového majetku tvořila stovka moravských panství a statků, což jsou přibližně necelé dvě třetiny všech konfiskovaných statků. Přednost při prodeji či bezúplatném předávání přitom dostávala významná a ekonomicky prosperující panství. K uvedenému číslu je však nutno připočítat také některé dvory, městské domy a menší majetky, jež císař často prodával či předával svým méně urozeným služebníkům, anebo jejich prostřednictvím významní nabyvatelé zaokrouhlovali své majetky. Na prodej v polovině roku 1624 ještě naopak čekaly některé menší statky a vyřešeny nebyly ani prodeje převážně většiny konfiskovaných svobodných šlechtických městských domů v Brně, v Olomouci a ve Znojmě.

Okruh nabyvatelů, kteří v polovině roku 1624 získali statky moravských konfiskovaných rebelů, nebyl příliš velký. Zahrnoval celkem čtyřicet jmen šlechticů, jednu městskou obec a pět církevních institucí.⁴⁹⁸ Tyto subjekty se přitom zmocnily značné části z celkové výše konfiskovaného pozemkového majetku, přibližně 46 procent. Při sestavování nabyvatelů do pomyslného žebříčku podle jejich zisku lze stanovit tři různá kritéria: počet zisků jednotlivých nabyvatelů, výši zisků podle taxační hodnoty statků a podílu mezi výši taxace a zaplacenou částkou, a konečně výši zisku podle počtu poddaných na přidělených dominiích. Žádné z těchto kritérií sice položenou otázku nezodpovídá zcela přesně, dohromady však vytvářejí obraz o ziscích jednotlivých nabyvatelů na Moravě. Co do počtu nabytých panství vykazali podle konfiskačního a úpadkového protokolu

(498) Mezi nabyvateli vedle císaře Ferdinanda II. byli: Rombaldo Collalto, Adam Galbekover, Jiří z Náchoda, Hanibal ze Schaumburga, Tomáš Cerboni, Lev Burian Berka z Dubé, Ester z Meggau, Karel, Maxmilián a Gundakar z Liechtensteina, František z Dietrichsteina, Seifried Kryštof Breuner, Zdeněk Vojtěch z Lobkovic, Václav z Vrbna, Tomáš Mingoni, Jan Jakub Magno, Šimon Kratzer, Jiří Seighardt, Jan Melssing, Tomáš Villinger, František Zdeněk Loeb, Gerhard z Questenberga, Adam Rechenberg, Jan Mořic z Redemu, Michael Adolf z Althannu, Jan Lasko, Karel a Hynek Grienové, Vít Jindřich z Thurnu, Karel Zahrádecký, Rafael Mařovský ze Sebužína, Štěpán Schmidt z Freihofenu, Tomáš Bosňák, Jan Wangler, Jeroným Bonacina, Mikuláš Frankopan, arcivévoda Karel Rakouský, Jakub Nedělkovský, Mikuláš Nusser. Z necírkevních institucí těžilo z pobělohorských konfiskací na Moravě pouze město Mikulov, z církevních institucí jezuité v Olomouci, v Brně, v Jihlavě a ve Znojmě a olomoucká kapitula.

nejvyšší zisky z moravských konfiskací František z Dietrichsteina, Hanibal ze Schaumburga a Maxmilián z Liechtensteina. Za nimi následovali kníže Karel z Liechtensteina, Jiří z Náchoda, Lev Burian Berka z Dubé, Seifried Kryštof Breuner, Michael Adolf z Althannu a Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic.⁴⁹⁹ Pokud by měla být brána za rozhodující kritérium velikost a finanční hodnota získaných panství, byl by vedle Františka z Dietrichsteina a Maxmiliána z Liechtensteina největším nabyvatelem konfiskovaného majetku na Moravě nepochybně Karel z Liechtensteina.⁵⁰⁰ Do sku-

(499) Uvedené zisky však nebyly zcela rovnocenné, ani co do velikosti, ani co do struktury a výnosu panství. Kardinál Dietrichstein získal výnosná panství prakticky po celém území Moravy, zatímco zisky ostatních nabyvatelů byly zpravidla svázaný s určitou geografickou oblastí. V případě Karla z Liechtensteina to byla severozápadní Morava, v případě Hanibala ze Schaumburga jihozápadní Morava, v případě Seifrieda Kryštofa Breunera jižní Morava. V případě těch šlechticů, kteří navazovali na starší tradici, byly jejich zisky často vázány na oblast původního působení jejich předků a příbuzných. V případě Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic to byla východní Morava, v případě Michaela Adolfa z Althannu Znojensko apod. Statistika velikosti pobělohorských zisků podle počtu poddaných (stav z roku 1619) by vypadala následovně: Karel z Liechtensteina 4761 poddaných, Dietrichstein 2678, Maxmilián z Liechtensteina 2331, Gundakar z Liechtensteina 2297, Althann 1103, Lobkovic 869, Schaumburg 712, Collalto 680, Breuner 660, Berka 659, Náchod 644, Vrbna 533, Schmidt 365, Questenberg 246, Frankopan 262, Kratzer 244. Z uvedeného přehledu je patrné, že např. celkový zisk osoby velmi aktivně účastné na konfiskačním procesu, Simona Kratzera ze Schönsberga, ačkoliv získal několik konfiskátů, byl co do počtu poddaných nižší nežli zisk Frankopana nebo Questenberga, přestože oba císařští důstojníci získali pouze po jednom panství. K podobným výsledkům by bylo možno dojít i při zohlednění taxační ceny konfiskátů. Gundakar z Liechtensteina, který nominálně získal pouze dvě moravská dominia, se dokonce zařadil mezi největší nabyvatele konfiskátů. Uvedení nabyvatelů statků (včetně osob bezprostředně na konfiskačních ziscích nezúčastněných typu Jana Křtitele z Verdenberga, které ale díky konfiskačnímu procesu získávaly informace a prostředky) navíc obvykle ve sledovaném období získávali koupí také jiné statky než konfiskáty. V takovém případě by vypadala tabulka zisků poněkud jinak, do jisté míry lze vzít v úvahu tabulku Františka Matějka, který zohlednil širší okolnosti než jenom konfiskační proces, ale také delší časový úsek. Srov. MATĚJEK, F.: *Bílá hora a moravská feudální společnost*, s. 81–104. Analogicky pro situaci v Čechách ČORNEJ, P.: *Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy*. AUC. Philosophica et Historica I. Studia historica 14, 1976, s. 165–194; ČORNEJ, P. – FELCMANN, O.: *Rozvrstvení feudální třídy v severovýchodních Čechách v letech 1603–1656*. ČsČH 28, 1980, s. 559–589.

(500) Kníže Karel z Liechtensteina získal z pobělohorských konfiskací podle konfiskačního a úpadkového protokolu na Moravě následující majetky: Moravská Třebová, Ruda nad Moravou, Zábřeh (po Ladislavu Velenovi ze Žerotína), Bludov a Šilperk/Štýty (po Janu st. Odkolkovi z Újezdce). Císaři byla zaplacena pouze taxační cena za panství Bludov 60 000 zl. moravských, ostatní panství byla Liechtensteinovi dána bezplatně a podle textu protokolu ani nebyla oceněna. Hrubý odhad čistého zisku Karla z Liechtensteina za uvedená dominia může činit 400 000 zlatých, další statky přitom získal z konfiskací mimo konfiskační a úpadkový protokol a mnohé majetky na Moravě navíc v této době nabyl koupí mimo vlastní konfiskační proces. Navíc tímto způsobem navázal na své předbělohorské zisky, související se sňatkem s Annou Černohorskou z Boskovic. Srov. OBERHAMMER, E.: *Viel ansehnliche Struck und Güeter*, s. 33–45; KNOZ, T.: *Liechtensteinové, Morava a Valtice*, s. 301–315, zde s. 304–308.

piny osob, které se zaměřovaly na moravské zisky důsledně a podařilo se jim nabýt značný majetek, by bylo nutno připočítat ještě arcivévodu Karla Rakouského, Gundakara z Liechtensteina, Rombalda Collalta a dietrichsteinského regenta Šimona Kratzera ze Schönsbergu. Byly to tedy osoby širokého sociálního spektra, od příslušníků císařského rodu po nepřilíží vysoce postavené důstojníky a úředníky. Ani ostatní nabyvatelé, uvedení v konfiskačním protokolu, se k majetku na Moravě také nedostali pouze nahodile. Obvykle se však nestali držiteli více jak jednoho či dvou panství nebo statků. Ty jim bylo zpravidla umožněno získat díky pohledávkám u panovníka, zásluhám v poli i ve dvorské službě, anebo jako výměnu za jiné majetkové ztráty.⁵⁰¹ Celková výše taxovaného pozemkového majetku, který byl uvedeným osobám do poloviny roku 1624 císařskou dvorskou komorou předán, činila více jak pět a půl milionu moravských zlatých.⁵⁰² Ve skutečnosti to však bylo ještě více, neboť některá rozsáhlá dominia, která měla být císařem darována nejzasloužilejším nabyvatelům, z příkazu císařské dvorské komory ani nebyla taxačními komisaři oceněna.⁵⁰³ Velmi opatrný odhad celkové sumy majetku by tak mohl činit přibližně šest a čtvrt milionu zlatých. To je nepochybně suma, která je ve srovnání s kon-

(501) Mezi uvedenými nabyvateli byl i příslušník Rakouského domu arcivévoda Karel Rakouský, který získal severomoravský žerotínský statek Vizmberk/Loučná a peněžní obnos z částečně konfiskovaného dominia Velké Losiny. Na druhé straně se mezi nabyvateli konfiskátů s omezenými zisky objevovala především jména nižších vojenských velitelů (Questenberg, Frankopan, Loeb, Grien, Villinger, Cerboni, Seighardt, Mingoni, Wangler, Melssing, Bosňák, Lasko), dvorských či komorních zaměstnanců a úředníků (Meggau, Schmidt, Bonacina, Gabelkover, Nusser). Třetí skupinu tvořili nabyvatelé, kterým byl statek přidělen jako náhrada za neprávem konfiskovaný majetek či jako náhrada po udělení milosti (Thurn, Nedělkovský, Zahrádecký, Redern).

(502) Přesný součet taxačních částek z moravského konfiskačního a úpadkového protokolu za dominia, statky, vesnice, dvory, mlýny a svobodné domy ve městech činí celkem 5 675 288 zl. mor., k tomu je potřeba připočíst odhadovanou částku za netaxovaná panství. Uvedenou sumu je však nutno považovat pouze za přibližnou.

(503) Týkalo se to panství Moravská Třebová, Ruda, Zábřeh, Šilperk/Štýty, Vizmberk/Loučná (Karel z Liechtensteina), Hranice, Helfštejn (Dietrichstein), Hrušovany, Fryšava (Breuner), Kunín (Redern), Jaroslavice, Vranov nad Dyjí, Nový Hrádek, Oslavany, Líšeň (manželka původního držitele Beneše Pražmy), Konice (ponechána Janu Ferdinandovi Švábenskému), dům ve Znojmě (Mingoni), Boleradice, Řečkovice (Jezuité Brno), Haňovice (kapitula Olomouc), Hrad Znojmo (Jezuité Znojmo). Ocenění nebylo nařizováno v takovém případě, pokud císař již dopředu rozhodl o bezplatném přidělení statku novému nabyvateli. Mohlo tomu tak být z různých důvodů, nejčastěji vzhledem k obzvláštním zásluhám nabyvatele, kterému bylo panství bezplatně přiděleno, anebo při ponechání statku v rukou rodinného příslušníka. Věci ovšem probíhaly značně individuálně a nelze je zcela zobecnit. Jako příklad lze uvést rozdílné řešení zdánlivě analogických případů Michaela Adolfa z Althannu a Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 417, 420 kart. 140–141, fol. 48–54, 12–19v; TAMTÉŽ, inv. č. 415, kart. 139, listopád 1622, inv. č. 3026, kart. 666, 1621–1628.

fiskovanými majetky v Čechách relativně nízká, nicméně podstatně převyšuje odhady pro jiné habsburské země, kde císař Ferdinand II. také přistoupil k pobělohorským konfiskacím.⁵⁰⁴ Přesto lze říci, že konfiskační a úpadkový protokol, ačkoliv se jeho sestavovatelé snažili prezentovat panovníkovy zisky v co nejrůznovějších barvách, prokázal jistou problematičnost finančního výtěžku z celé této složité operace. Z uvedené šestimilionové sumy se totiž podle hrubých propočtů dostala do císařské pokladny jen o něco více než třetina, přibližně 2 600 000 zlatých moravských. Ani to však nebyl čistý zisk, který by šel přímo do rukou císaře Ferdinanda II. Získané peníze totiž musely být z velké části vzápětí znovu investovány do dalšího vedení války nebo do krytí nejrůznějších finančních ztrát.⁵⁰⁵ Také konfiskační a úpadkový protokol, který byl i přes nejrůznější nedostatky statisticky nejpřesnějším dokumentem popisujícím proces pobělohorských konfiskací na Moravě v první polovině dvacátých let 17. století, dostatečně prokázal, že politické zisky z celého konfiskačního procesu do značné míry převyšovaly zisky finanční. Doložil však také skutečnost, že konfiskační proces na Moravě ještě zcela dokončen není, a že v něm bude nutno ještě dále pokračovat. (Příloha II.5.)

(504) Bílek hovoří o tom, že byly konfiskovány tři čtvrtiny českých panství, tj. 491 statek, z toho 275 rozsáhlých panství v obrovské taxační sumě 29 595 442 zlatých rýnských, včetně neodhadnutých statků pak podle Bílkovy úvahy přibližně 90 milionů zlatých rýnských. BÍLEK, T. V.: *Dějiny konfiskací v Čechách*, s. CL.

(505) WINKELBAUER, T.: *Nervus belli bohemici*. Die finanziellen Hintergründe des Scheiterns des Ständestaats der Jahre 1618–1620. FHB 18, 1997, s. 173–223.